

factors achieved such results in many chronic diseases of patients. During the treatment the excursions to museums of nature, local history and landmarks of Crimea for children were organized. In summer to allow to rest for more servicemen's children the pensions and health camps were opened attached to the military sanatoriums for adults. The distribution of vouchers was carried out by types of the Armed Forces of Ukraine, military districts, formations, units and military educational institutions in view to ensure better garrisons which are located in the zone of the Chernobyl accident.

The process of reorganization and liquidation of military children's sanatoriums in Ukraine was investigated. Since the middle of 1990s there was underfunding of the military sanatoriums, and therefore reduced the number of places for servicemen's children. Step by step the military sanatoriums for children was closed, which negatively affected for the health of servicemen's children.

Keywords: children's military sanatoriums, servicemen's children, spa treatment, pension, recreation.

УДК 930(477): 336.74:33.021.8 "1922/1924"

А. Демешук, студент
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ОПЕРАЦІЯ "БУРЯ" 1995 Р.: ЗАВЕРШАЛЬНА ПЕРЕМОГА ХОРВАТІЇ У ВІЙНІ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

У даній статті розглядається підготовка, успішний перебіг та наслідки наступальної операції "Буря", проведеної хорватською армією та поліцією 4–7 серпня 1995 р., котра призвела до повного падіння самопроголошеної Республіки Сербська Країна й відновлення територіальної цілісності Республіки Хорватії. А відтак – до переможного завершення війни Хорватії за незалежність проти Югославії та сербських сепаратистів. Аналізуються чинники, котрі забезпечили перемогу хорватської сторони та поразку сербської. Стаття опирається на низку хорватської та сербської наукової, публіцистичної й мемуарної літератури, а також на статистичні дані та інтернет-джерела.

Ключові слова: "Буря", Сербська Країна, Кнін, Хорватія, Боснія і Герцеговина.

Війну в Хорватії 1991–1995 рр. більшість дослідників поділяє на 3 етапи: 1) початок бойових дій та повномасштабний наступ Югославської Народної Армії (ЮНА) на Хорватію (липень-грудень 1991 р.); 2) міжнародне визнання Хорватії, відносно перемир'я між Хорватією та Республікою Сербська Країна (РСК) та повне усунення ЮНА з протистояння (січень 1992 р. – травень 1995 р.); 3) відновлення Хорватією своєї територіальної цілісності збройним шляхом (травень-серпень 1995 р.). Перемогу Загреб здобув у ході 2 успішних та швидких наступальних операцій проти самопроголошеної Республіки Сербська Країна – "Блискавка" (травень 1995 р.) та "Буря" (4–7 серпня 1995 р.). Якщо в ході операції "Блискавка" хорватські війська зайняли невелику за площею територію Західної Славонії (район м. Окучани та Пакрац), то операція "Буря" являла собою повний розгром сербських сепаратистів і відновлення хорватського суверенітету над практично всією територією республіки, окрім Східної Славонії, Бараньї та Західного Срему (цей район мирно реінтегровано до складу Хорватії в січні 1998 р.).

В українській історіографії тема Югославських війн, зокрема й питання війни в Хорватії, є практично не розкритим. Лише в останні кілька років ця тема почала актуалізуватись (головним чином у ЗМІ). Із найбільших загальних робіт варто згадати російські публікації – О. Валецького "Югославська війна" [1] та "Падение Республики Сербская Краина" [2], О. Гуськової "История югославского кризиса" [3], а також цілу низку сербських та хорватських публікацій (майже невідомих у нас), котрі зачіпають тему Сербської Країни [4, 5, 6]. Важливу інформативну роль у висвітленні теми грають мемуари та аналітика учасників конфлікту, особливо генерала ЮНА В. Кадієвіча [7]. Очевидно, що це пов'язано з відносною "свіжістю" цих подій. Таким чином, дана тематика є малодослідженою й водночас актуальною для сучасної України, котра й сама зіткнулась із проблемою тимчасово окупованих територій та сепаратизму.

Мета нашої статті – проаналізувати підготовку, хід та наслідки наступальної операції хорватської армії та поліції "Буря", а також чинники її успіху. Це включає наступні завдання: 1) змалювати співвідношення сил ворогуючих сторін перед початком "Бурі" та ситуацію в регіоні загалом; 2) проаналізувати підготовку Загребом цієї операції; 3) описати власне перебіг "Бурі" та дії обох сторін;

4) розкрити політичні, етнотемографічні й гуманітарні наслідки та значення операції, сучасні її оцінки.

Отож, перейдемо власне до розгляду нашої теми.

Ще з 1992 р. керівництво Республіки Хорватія визнавало для себе єдиний шлях вирішення проблеми сербського сепаратизму – військовий. Не зважаючи на відносно успішний поступ мирних переговорів Загреб з Кніном упродовж 1994 р., жодна зі сторін так і не прийняла запропонований послом США у Хорватії мирний план "Z-4".

У березні 1995 р. Ф. Туджман, президент Хорватії, демонстративно вимагав виведення миротворчих військ ООН (а їх там було 10 тис.) із території своєї республіки і заявляв, що Хорватія має повне право не продовжити мандат на їх подальше перебування. Відповідно, на 1995 р. Армія Хорватії вже була готова відвоювати Країну, котру утримували війська сербів, які, на думку хорватського генерала Я. Бобетка, на той момент були надто слабкі, щоби організувати ефективну оборону. Сербський військовий діяч М. Секуліч, зі свого боку, теж підтверджує цю тезу. Влада Республіки Сербська Країна була твердо переконана, що міжнародна спільнота не дасть Хорватії вчинити агресію проти неї, а якщо до цього дійде – то Союзна Республіка Югославія (СРЮ) та боснійські серби одразу надішлють свою військову допомогу. Країнські серби взагалі не розглядали варіанту оборони своєї республіки лише власними силами [4, с. 46].

У лютому 1995 р. генерал В. Кадієвіч, колишній міністр оборони соціалістичної Югославії, оцінював стан армії Республіки Сербська Країна вкрай незадовільно, наголошуючи, що вона "роз'єднана суперечками політиків, деморалізована, територіально розкидана та погано підготовлена". Коли в цю армію направили із Белграда командуючого М. Мркшича (травень 1995 р.), вона, на думку В. Кадієвіча, "остаточно була готова до здачі без єдиного пострілу, як це і сталося на практиці". До речі, кількість добровольців на липень 1995 р. у Сербському війську Країни (СВК) становила всього 441 особу. Фактично, СВК лишалась тією ж Територіальною обороною Країни зразка 1991–1992 рр., але з дещо зміненою назвою та структурою [7, с. 169]. Отже, головними недоліками країнського війська були: низький бойовий дух,

слабка опіка з боку влади, вкрай незадовільна мобільність та територіальна розкиданість частин.

Організаційна структура та чисельність армії РСХ були наступними: 7 корпусів (Лікський, Банійський, Кордунський, Далмаційський, Західнославонський, Східнославонський та корпус спеціальних одиниць) кількабригадного складу. Чисельність СВК становила приблизно 27 тис. бійців. СВК мала в своєму розпорядженні військовий аеродром в м. Удбіна, 303 танки (в основному радянські застарілі Т-55), 295 одиниць легкої бронетехніки, 360 одиниць артилерії, кілька одиниць гелікоптерів та військових літаків. За планом мобілізації армія РСХ мала вирости до 62 тис. [4, с. 172; 5, с. 38].

Хорватські збройні сили являли собою зовсім іншу картину. Загребська влада використала період відносного затишшя (1992–1995 рр.) для розбудови свого війська дуже ефективно. Остаточну військову реформу Хорватія вдало провела у 1994 р. Основною оперативною одиницею хорватських збройних сил був корпус постійного складу. Були сформовані гвардійські бригади (дійсно елітні частини) поряд із регулярними домобранськими бригадами. Також хорвати створили досить боєздатні й якісно вишколені сили поліції спеціального призначення. Активну допомогу у підготовці хорватських військових надали американські інструктори та радники. Загальна чисельність Армії Хорватії становила на липень 1995 р. 248 тис. людей. Безпосередньо в наступі під час "Бурі" брали участь 6 хорватських корпусів (Беловарський, Загребський, Карловацький, Госпічський, Сплітський і частково Осієкський – всього 127–150 тис. бійців), а частини Південного фронту (район Дубровніка) та військово-морські сили були задіяні в оборонному забезпеченні операції. Хорватські сили мали 232 танки, 393 одиниці легкої бронетехніки, 320 артилерійських гармат, 40 літаків та 22 гелікоптери (10 із них – штурмові) [5, с. 32; 8, с. 55]. Також на стороні Хорватії в розгрімі РСХ брав участь 5-й корпус Армії Боснії і Герцеговини під командуванням А. Дудаковича (25 тис. солдатів та офіцерів) [5, с. 34].

План цієї наступальної операції почав розроблятися Генштабом Хорватії ще в грудні 1994 р. Після низки суттєвих коректив він був направлений у війська 26 червня 1995 р. Загальний план складався із 4 локальних ("Буря-1", "Буря-2", "Буря-3", "Буря-4") – для кожного напрямку окремо [5, с. 59].

Але самі лише військові реформи не могли забезпечити блискавичної перемоги. Вдалими та вельми важливими були політичні дії хорватського політичного керівництва на міжнародній арені. Головним досягненням президента Ф. Туджмана було отримання "зеленого світла" з боку США для проведення повномасштабної військової операції проти Сербської Країни. А вже кілька років до того Загреб ніяк не міг на таку акцію зважитись через мирний план С. Венса та присутність миротворців ООН на лінії розмежування. Хорватія перевірила можливість військового вирішення проблеми Сербської Країни 1–3 травня 1995 р., коли за кілька днів у ході операції "Блискавка" було з мінімальними втратами, майже не зустрічаючи сербського опору, зайнято Західну Славонію. Міжнародна спільнота сприйняла ці події як доконаний факт, а Рада Безпеки ООН обмежилась усним засудженням "бойових дій, котрі спричинили втечу мирного сербського населення", а 17 травня прийняла резолюцію 995, у якій закликала обидві ворогуючі сторони до порозуміння та миру [6, с. 471]. Для Республіки Хорватія, таким чином, це була своєрідна репетиція майбутньої операції "Буря".

Також доволі успішним кроком Хорватії стало зайняття й облаштування позицій в тилу ворога – на території

Західної Боснії. Це стало можливим завдяки досягнутому ще в лютому 1994 р. перемир'ю хорватської сторони із боснійськими мусульманами, котрі також вели війну із місцевими сербами. У цьому регіоні хорватами було проведено три наступальні операції, задля забезпечення собі надійного плацдарму в тилу РСХ [3, с. 496].

Ще взимку 1994–1995 рр. був захоплений ряд важливих плацдармів на гірському масиві Дінара в ході операції "Зима-95", а у квітні 1995 р. ("Скок-1"), хорватськими військами зайнято пануючі над Кніном висоти. Відтак столиця Країни опинилась у напівоточенні. Після падіння в травні Західної Славонії та розгрому 18-го корпусу СВК співвідношення сил іще більше змінилось на користь хорватів [7, с. 320]. У ході наступної операції, проведеної Армією Хорватії на гірському масиві Дінара та в Лівнській долині з 4 по 11 червня 1995 р. ("Скок-2"), були зайняті пануючі висоти Бравчев Долац, Велика Бат, Вагань та Антіча Главіца. А 25 липня 1995 р. 4-а та 7-а Гвардійські бригади хорватської армії та 126-й домобранський полк увійшли в центральну-південну Боснію, зайнявши Босанско Грахово і Гламоч ("Літо-95"). Всього у ході операції "Літо-95" хорвати зайняли близько 1,5 тис. квадратних кілометрів території Республіки Сербської та вийшли в тил усієї Кнінської Країни. Країну було цілковито оточено й відрізано від сил боснійських сербів. А окрім того, у своєму тилу РСХ отримала 5-й корпус армії Боснії і Герцеговини, союзний хорватам і готовий у будь-який момент атакувати Кнін з тилу [2, с. 45].

Перераховані вище моменти, на нашу думку, можна вважати вагомими чинниками успіху подальшого хорватського переможного наступу.

Власне операція "Буря" була проведена 4–8 серпня 1995 р. Про співвідношення сил сербів та хорватів ми вже говорили вище – перевага явно була на боці Загреба. О 2 годині ночі 4 серпня хорватський представник Х. Шарініч офіційно співістив командуючого миротворців французького генерала Жанв'єра про початок операції. Це повідомлення також було відправлене й командирам миротворчих секторів, котрі, в свою чергу, повідомили про початок хорватської атаки сербську сторону [5, с. 129].

Наступ хорватів розпочався о 5 ранку 4 серпня із потужної артилерійської підготовки та авіаційних ударів по військам, командним пунктам, комунікаціям та значним населеним пунктам РСХ. Потім пішла атака хорватських військ вздовж усієї лінії фронту. При чому на самому початку операції ними було захоплено пости миротворців ООН, а кілька військових з Данії, Чехії та Непалу загинули [5, с. 59].

За перший день наступу головним успіхом хорватів був прорив у Дінарських горах та на Велебіті. На думку М. Секуліча, 4 серпня ситуація для РСХ ще не була критичною. На деяких ділянках сербські війська навіть змогли відбити атаки хорватів. Також в цього дня 4 літаки НАТО завдали ударів по ракетних позиціях та радарх крайніх сербів біля Кніна та Удбіни після того, як отримали інформацію про їх наведення на них [4, с. 190].

Наступного дня, 5 серпня, відступ військ РСХ та втеча цивільного населення набули серйозних масштабів, а хорватські сили зайняли Кнін, столицю Сербської Країни. Над старовинною Кнінською фортецею було піднято хорватський прапор. Того ж дня до операції долучився й 5-й корпус Армії Боснії і Герцеговини [5, с. 71]. Хорвати просувались по всіх напрямках, а особливо – в Далмації.

На третій день, 6 серпня, хорватські війська вже володіли більшою частиною території РСХ. Втеча сербів (військових та мирного населення) до сусідньої Респу-

бліки Сербської тривала повним ходом. Неодноразовими були хорватські обстріли колон сербських біженців, але це пояснюється тим, що в цих колонах цивільне населення рухалось часто разом із частинами СВК.

На четвертий день "Бурі", 7 серпня, міністр оборони Хорватії Г. Шушак о 18 годині офіційно оголосив про успішне завершення операції. Хоча 8–9 серпня хорватські військові та поліцейські частини продовжували зачистку території РСК й ліквідацію останніх осередків опору сербів, а також вели запеклі бої за м. Двор-на-Уні – місце, де країнські біженці та залишки СВК переходили на територію боснійських сербів (Республіки Сербської). Хорватська авіація завдавала по них неодноразові удари [3, с. 499].

Розглянувши хронологію операції, змалюємо її тепер у територіальному вимірі. Одинадцять гвардійських хорватських бригад атакували 39-й країнський корпус у Бановіні, взявши Дубіцу і Костайніцу на східному фланзі; водночас дві інші гвардійські бригади та 20-й домобранський полк зайняли Петріно та Гліну на західному фланзі. Тоді ж основні хорватські сили в цьому районі (57-а бригада, 12-й, 101-й та 103-й домобранські полки) наступали через гірський масив Зрінска Гора, взявши Гвожданско та Двор-на-Уні [8, с. 51].

У Кордуні відбувалася операція меншого масштабу. 6 хорватських частин протистояли 21-у країнському корпусу. 1-а гвардійська бригада повністю домінувала на полі бою, зайнявши Слунь (разом із 14-м та 143-м домобранськими полками) та Войніч (разом із 110-м та 137-м полками). А потім, відповідно, впав Вргінмост та Топушко. Внаслідок цих дій, хорватські війська з'єдналися із 5-м корпусом боснійської армії в обложеної Чажинській Країні на території Боснії і Герцеговини [8, с. 52].

Найбільший хорватський наступ відбувався в області Ліка, де 15 хорватських частин атакували 15-й країнський корпус. На півночі 3 гвардійські бригади Армії Хорватії за підтримки 3 домобранських полків взяли Саборско. Водночас, у центральній Ліці 8-й, 133-й та 138-й домобранські полки взяли Врховіне, а 128-а бригада – Кореніцу.

На півдні 5 гвардійських бригад та 3 домобранські полки за підтримки частин спеціальної поліції із 111-ю та 150-ю бригадами (з Госпіча) зайняли Доні Лапац. А гвардійський корпус та ще 2 гвардійські бригади взяли Срб.

11 хорватських частин наступали на 7-й Країнський корпус у Північній Далмації: 2 гвардійські бригади атакували із Боснії, за підтримки 6-го та 142-го домобранських полків, та взяли Кнін; 9-а Гвардійська бригада взяла Обровац; 112-а бригада – Карін; 7-й домобранський полк – Бенковац; 134-й домобранський полк – Ервенік; 15-й та 113-й полки – Мокро Поле, а 144-а бригада з 126-м полком – Кієво [8, с. 53].

Кнінська влада, в свою чергу, на змогла організувати ефективний і організований опір. Уже ввечері 4 серпня владою РСК було видано наказ про евакуацію населення, котрий помітно знизив бойовий дух військ [5, с. 71]. Белград жодної допомоги Країні не надав (С. Мілошевич у телефонному режимі радив керівництву Країни просто протриматись бодай 5–6 днів, доки буде знайдено який-небудь вихід із ситуації, що склалась), а боснійським сербам, відповідно, теж було суворо заборонено виявляти підтримку. Частини СВК, котрі відступали з РСК, на території Республіки Сербської одразу роззброювались та інтернувались. Сили країшників, таким чином, були фізично й морально розгромлені.

Загалом хорватська тактика виглядала наступним чином. Механізовані хорватські гвардійські частини та сили спеціальної поліції, маючи потужну артилерійську та авіаційну підтримку, активно наступали в першому

ешелоні, змітаючи оборону сербів, і лише подекуди зустрічаючи більш-менш серйозний опір. У другому ж ешелоні йшли домобранські полки, менш досвідчені, зачищаючи зайняту територію РСК. Також досить успішно діяли спеціальні частини хорватської поліції, головним чином у гірському масиві Дінара та на горі Велебіт [1, с. 772; 2, с. 78]. Цілком реальними можна вважати свідчення (в тому числі західних журналістів) про хвилю насилля, котре хорватські військовики чинили над місцевим сербським населенням. Але для Югославських міжетнічних війн така картина абсолютно не видається шокуною. Усі сторони конфлікту чинили військові злочини.

Зауважимо, що для мирного сербського населення Країни Ф. Туджман підготував особливе звернення, котре транслювалось хорватськими військовими за допомогою гучномовців та по радіо. У ньому закликали людей, "обдурених великосербською пропагандою", мирно й спокійно сидіти вдома, очікуючи приходу законної хорватської влади" [9]. Але на практиці майже все сербське населення РСК тікало разом із частинами СВК до Боснії і Герцеговини. Із 450 тис. сербів в регіоні лишилось по завершенню "Бурі" всього близько 5 тис. осіб [3, с. 500].

Цілком ймовірно на сьогодні може бути факт цілеспрямованої "здачі" РСК офіційним Белградом після відповідних таємних переговорів із хорватською стороною та західними дипломатами. Згідно з транскриптами із судового засідання Трибуналу в Гаазі, колишній командуючий СВК генерал М. Міркіч, якого запросили представники захисту командуючого хорватською армією генерала А. Готовіні, заявив, що існував таємний договір Ф. Туджмана і С. Мілошевича про зміну всього керівництва РСК та про включення цієї республіки до складу Хорватії [4, с. 26; 7, с. 221].

Хорватська армія в ході "Бурі" повернула 10,5 тис. кв. км території, довівши свою військову ефективність. Було відновлено територіальну цілісність та конституційний лад Республіки Хорватія, котра з 1991 р. не мала контролю майже над третину своєї території, зайнятої силами місцевих сербів. Щоправда під сербським контролем залишалась іще Східна Славонія, Західний Срем і Баранья (Хорватське Подунав'я), котрі не були цілями операції "Буря", але внаслідок підписання Ердутської угоди (15 листопада 1995 р.) в цьому регіоні було встановлено тимчасову адміністрацію під егідою ООН. В січні 1998 р. його було остаточно реінтегровано до складу Хорватії [6, с. 561].

Важливим фактом перемоги було саме те, що С. Мілошевич вирішив пожертвувати РСК задля досягнення сербсько-хорватського мирного врегулювання, а відтак – заборонив арміям СРЮ та боснійським сербів допомагати Країні. Водночас 150–200 тис. країнських сербів (біля 78 % усього 255-тисячного населення РСК) утекло разом із СВК до Боснії і Герцеговини, а точніше – на територію Республіки Сербської. Всього після "Бурі", як уже було згадано вище, в регіоні лишилось близько 5 тис. місцевого населення [3, с. 500; 4, с. 284].

Телевізійні кадри сербських "тракторних" колон, що втікали з Країни, вразили Європу. Та масова втеча знелюдніла та економічно спустошила Країну, 450-річна сербська спільнота у Хорватії припинила існування практично за кілька днів. Хорватських військових пізніше неодноразово звинувачували в жорстокому ставленні до сербських мирних жителів, масових вбивствах та етнічних чистках. Зокрема, через 6 років хорватських генералів А. Готовіні, командувача об'єднаних сил в операції "Буря", та М. Маркача, командувача спецназу, було притягнуто до відповідальності та заарештовано Міжнародним Гаазьким трибуналом у грудні 2005 р. Щоправда, у листопаді 2012 р. їх обох було повністю

виправдано та відпущено на свободу (у Хорватії генералів зустрічали як національних героїв) [10]. Що цікаво, в плані гуманітарних проблем, політики заявляли про те, що завдяки "Бурі" було врятоване мусульманське населення району м. Біхач (Боснія) від сербських етнічних чисток на кшталт Сребрениці [11, с. 554].

Втрати сторін за загальними оцінками наступні: Хорватія – 196 загиблих та 1430 поранених, РСР – 726 загиблих (лише військових) та близько 3000 поранених. Кількість загиблих серед цивільного сербського населення Країни становить щонайменше 1042 особи [4, с. 287; 5, с.137].

Отже, Хорватія внаслідок успішної реалізації військово-поліцейської наступальної операції "Буря" повністю ліквідувала самопроголошену Республіку Сербська Країна, відновивши таким чином свою територіальну цілісність, здобувши повну перемогу у війні за незалежність та продемонструвавши високий рівень військового мистецтва. Одним із наслідків "Бурі" також стала низка поразок боснійських сербів у ході подальшого хорватсько-мусульманського наступу в Боснії і Герцеговині, що посприяло завершенню війни в цій республіці та підписанню мирної Дейтонської угоди в грудні 1995 р. Основними факторами перемоги хорватської сторони були: міжнародна мовчазна згода на швидке силове вирішення проблеми сербського сепаратизму в Хорватії, свідоме самоусунення Союзної Республіки Югославія на чолі з С. Мілошевічем та Республіки Сербської від допомоги Кніну, ефективні військові реформи в Хорватії 1992–1994 рр. та західна допомога в цьому, підготовка плацдарму хорватськими військами на території Боснії (в тилу РСР) та союз із боснійськими мусульманами, а також власне ефективний та вдалий план самої хорватської наступальної операції поряд із відсутністю адекватного плану самостійної оборони у керівництва РСР.

Звичайно, попри позитивні геополітичні наслідки для Хорватії, операція "Буря" спричинила й серйозну гуманітарну кризу, пов'язану з масовою втечею абсолютної більшості місцевого сербського населення, неодноразовими випадками насилля хорватської сторони над місцевим сербами, обстрілами колон біженців та іншими порушеннями прав людини. Зауважимо, що через кілька років, особливо після смерті Ф. Туджмана, розпочався поступовий, хоч і досить повільний, процес повернення біженців додому (у 2011 р. частка сербів серед населення Хорватії становила 4,4 %) [12].

На сьогодні існують дві діаметрально протилежні оцінки тих подій. Для сучасної Хорватії "Буря" є однією з найславніших сторінок її історії, дата взяття Кніна (5 серпня) – національним святом, відомим під назвою "День перемоги й вітчимизної вдячності", а ветерани війни 1991–1995 рр. – найбільш шанованою категорією громадян республіки. Для Сербії ж "Буря" є свого роду національною трагедією. Тогочасні дії Хорватії трактуються сербами військовий злочин. У 2010 р. Сербія навіть подала позов проти Хорватії до Міжнародного

суду у Гаазі зі звинуваченням її у геноциді, хоча суд і відхилив його.

Таким чином, операція "Буря" – це один із ключових та доленосних моментів у війні в Хорватії 1991–1995 рр., котрий і досі помітно впливає на сербсько-хорватські стосунки.

Список використаних джерел

1. Валецкий О. Югославия в войне / О. Валецкий. – М.: Крафт+, 2004. – 896 с.
2. Валецкий О. Падение Республики Сербская Краина / О. Валецкий. – Пушкино: Центр стратегической конъюнктуры, 2014. – 90 с.
3. Гуськова Е. История югославского кризиса / Е. Гуськова. – М.: Издательство А. Соловьева, 2001. – 717 с.
4. Sekulić M. Knin je pao u Beogradu / M. Sekulić. – Bad Vilbel: Orion print, 2000. – 295 p.
5. Marijan D. Oluja. – Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007. – 445 p.
6. Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat / Z. Radelić, D. Marijan, N. Barić, A. Bing. – Zagreb: Školska knjiga i Institut za povijest, 2006. – 575 s.
7. Кадиевич В. Контрудар (Мой взгляд на распад Югославии) / В. Кадиевич. – М.: МИД, 2007. – 377 с.
8. Nigel T. The Yugoslav Wars (1): Slovenia&Croatia 1991–95 / T. Nigel, K. Mikulan, D. Pavlovic. – Oxford: Osprey publishing, 2006. – 64 p.
9. Proglas Predsjednika Republike Hrvatske Dr. Franje Tuđmana 4 kolovoza 1995 [Електронний ресурс] // dr. Franjo Tuđman. Prvi hrvatski predsjednik. – Режим доступу: <http://www.tudjman.hr/govori/proglas-gradanima-srpske-nacionalnosti-uoci-operacije-oluja-1995>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 05.11.2015.
10. Хорватский генерал Готовина оправдан по делу о военных преступлениях [Електронний ресурс] // LENTA.ru. – 2012. – 16 ноября. – Режим доступу: <http://lenta.ru/news/2012/11/16/gotovina/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 07.11.2015.
11. Качич Х. Хорватський прорив / Х. Качич. – К.: Темпора, 2012. – 568 с.
12. Tanovništvo prema narodnosti – detaljna klasifikacija – popis 2011 [Електронний ресурс] // Republika Hrvatska – Državni zavod za statistiku. – Режим доступу: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_05/H01_01_05.html. – Назва з екрану. – Дата звернення: 06.11.2015.

References

1. VALETSKII, O. (2004) *Yugoslavia v voine*. Moscow: Kraft+.
2. VALETSKII, O. (2014) *Padenie Respubliki Serbskaia Kraina*. Pushkino: Tsentr strategicheskoi koniunktury.
3. GUSKOVA, E. (2001) *Istoriia yugoslavskogo krizisa*. Moscow: Izdatelstvo A. Soloviova.
4. SEKULIĆ, M. (2000) *Knin je pao u Beogradu*. Bad Vilbel: Orion print.
5. MARIJAN, D. (2007) *Oluja*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.
6. RADELIĆ, Z. et al (2006) *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*. Zagreb: Školska knjiga i Institut za povijest.
7. KADIEVICH, V. (2007) *Kontrudar (Moi vzgliad na raspad Yugoslavii)*. Moscow: MID.
8. NIGEL, T., MIKULAN, K., PAVLOVIC, D. (2006) *The Yugoslav Wars (1): Slovenia&Croatia 1991–95*. Oxford: Osprey publishing.
9. TUĐMAN, F. (1995) Proglas Predsjednika Republike Hrvatske Dr. Franje Tuđmana. [speech], 4 August. Available from: <http://www.tudjman.hr/govori/proglas-gradanima-srpske-nacionalnosti-uoci-operacije-oluja-1995> [Accessed: 05 November 2015].
10. LENTA.ru (2012) Khorvatskii general Gotovina opravdan po delu o voennykh prestupleniyakh. [Online] 16 November. Available from: <http://lenta.ru/news/2012/11/16/gotovina/>. [Accessed: 07 November 2015].
11. KACHICH, H. (2012) *Khorvatskii proryv*. Kyiv: Tempora.
12. Republika Hrvatska – Državni zavod za statistiku (2011). *Tanovništvo prema narodnosti – detaljna klasifikacija – popis 2011*. [Online] Available from: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_05/H01_01_05.html [Accessed: 06 November 2015].

Надійшла до редколегії 22.10.15

A. Demeshchuk, Master student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

OPERATION "STORM" 1995: THE FINAL CROATIA'S VICTORY IN THE WAR OF INDEPENDENCE

In this article we regard and analyze a preparation, course and consequences of victorious Croatian offensive operation "Storm" (4–7 August 1995), which led to the absolute fall of self-declared Republic of Serbian Kraina and to the recovery of Croatia's territorial integrity. And thus – to the successful ending of Croatia's war for independence against Yugoslavia and Serbian separatists. The factors that ensured Croatian victory and Serbian defeat are analyzed. Different points of view on those events are shown. When writing this article, we used some Croatian and Serbian scientific, publicistic, memoir literature and also – statistics and materials from the Internet.

Key words: "Storm", Kraina, Croatia, Bosnia and Hercegovina.